

12. *Миропольский С.* Харьковская воскресная школа в 1868/69 году / С. Миропольский. – Харьков : [б. и.], 1869. – С. 224–258. – Відбиток із „Журнала Министерства Народного Просвещения”, Ч. CXLX, Отд. 4.

13. *Миропольский С.* Школа и государство / С. Миропольский. – Санкт-Петербург : Тип. А. М. Котомина, 1876. – 227 с.

14. *Миропольский С.* Школа и общество / С. Миропольский. – Санкт-Петербург : Тип. И. Н. Скороходова, 1892. – 106 с.

Палийчук Р. И.

Педагогическая деятельность С. И. Миропольского и его значение для развития украинского образования: на материалах документов фонда ГНПБ Украины им. В. А. Сухомлинского

Рассмотрен жизненный и творческий путь, педагогические взгляды и просветительская деятельность выдающегося отечественного педагога, дидакта, методиста С. И. Миропольского (1842–1907). Раскрыта роль ученого в развитии образования, подчеркнута возможность использования его творческого наследия в условиях современности. Проанализированы труды педагога, напечатанные как отдельно, так и на страницах периодических изданий второй половины XIX – начала XX века из фонда Государственной научно-педагогической библиотеки Украины имени В. А. Сухомлинского.

Ключевые слова: *Миропольский С. И., педагоги, просветители, народные школы, дидактика, методы, принципы, Государственная научно-педагогическая библиотека Украины имени В. А. Сухомлинского.*

Paliychuk R. I.

Pedagogical activity S. I. Myropolsky and his role in the development of Ukrainian education: on the basis of documents of the Fund V. O. Sukhomlinsky State Scientific Pedagogical Library of Ukraine

The article deals with the life and creative activities, pedagogical views and educational work of the famous educator, didactic, methodist Serhii Myropolskyi (1842–1907). His role in the development of Ukraine's educational system of that time is revealed, and the possibility of its use in today's conditions is stressed. Some works of the educator are considered, including those that were published as separate editions and in periodicals of the second half of XIX – beginning of XX century. The author has used the documents from the fund of V. O. Sukhomlinskyi State Scientific Pedagogical Library of Ukraine for compiling this article.

Keywords: *Serhii Myropolskyi, pedagogue, educator, folk school, didactics, methods, principles, V. O. Sukhomlinskyi State Scientific Pedagogical Library of Ukraine.*

УДК 37:069](477-25):655

Міхно О. П.

канд. пед. наук,
директор Педагогічного музею України

ВИДАВНИЧА СЕРІЯ „БІБЛІОФОНД ПЕДАГОГІЧНОГО МУЗЕЮ” ЯК СПОСІБ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КНИЖКОВИХ МУЗЕЙНИХ КОЛЕКЦІЙ

Висвітлено видавничу діяльність Педагогічного музею України шляхом аналізу видань із започаткованої у 2015 році видавничої серії „Бібліофонд Педагогічного Музею”. Автор розглядає зміст, структуру та методику створення каталогів-путівників книжкових музейних колекцій, а також наводить алгоритм презентації опублікованих видань. Стаття містить приклади бібліографічних описів, що враховують специфіку книжки чи журналу як музейного предмета.

Ключові слова: *Педагогічний музей України, видавнича діяльність, бібліофонд, видавничі серія, каталог-путівник.*

Постановка проблеми. Видавнича діяльність є одним з традиційних напрямів музейної роботи, який фахівцями у царині музеєзнавства трактується по-різному. Так, український музеєзнавець Р. Маньковська акцентує на важливому значенні видавничої діяльності музейного закладу у музейній комунікації, наголошуючи, що підготовка наукових праць і збірників, довідників та путівників, описів колекцій сприяє поширенню відомостей про збірки музею, його діяльність, поглибленню діалогу між музеєм і відвідувачем. Подаючи стислий історичний екскурс у історію видавничої діяльності музеїв, дослідниця зауважує: „Наприкінці XIX – початку XX ст. – етапі становлення музейної справи, музеї публікували бюлетені, каталоги, путівники тощо, основу яких складала описи колекцій, нових поповнень збірок, звіти, а згодом з'являються наукові дослідження та розвідки музейників, які охоплювали вузькоспеціалізований профіль осередку. Характерною рисою таких видань було вивчення вузької тематики, обмеженої змістом колекцій” [3, с. 78]. Американські дослідники Ніл, Філіп і Венді Котлери вважають музейну друковану продукцію „інвестицією в приваблення відвідувачів” [2, с. 367]. Вчені визначають кілька типів друкованої продукції музеїв: розкішні видання з описом історії музею та його колекцій, книжки, брошури і каталоги з нагоди виставок, карткові і настільні ігри на основі музейних колекцій, періодичні видання, дитячі путівники музеями, щорічні звіти [2, с. 367–368]. Українські музеєзнавці М. Рутинський та О. Стецюк обстоюють думку, що публікація каталогів музейних колекцій і путівників є „вагомими результатом діяльності музею, важливим елементом наукового й публічного іміджу та авторитету музейної установи” [4, с. 95].

Вищенаведені теоретичні роздуми музеєзнавців підтверджують важливість такого напрямку музейної роботи, як видавнича діяльність. Водночас здійснений нами історіографічний пошук показав, що наукові праці, предметом дослідження яких є видавнича діяльність музею, на сьогодні відсутні, тому зазначену проблематику обрано темою цієї наукової розвідки, в чому вбачаємо не лише її актуальність, але й новизну.

Мета статті – висвітлити видавничу діяльність Педагогічного музею України шляхом аналізу видань, які побачили світ у започаткованій музеєм видавничій серії „Бібліофонд Педагогічного Музею”.

Виклад основного матеріалу. Розпочнемо з аксіоми, що будь-яка установа буде успішною, коли у своїй діяльності неухильно дотримуватиметься власної місії. Місія Педагогічного музею України – збереження, вивчення, комплектування фондів, наукова інтерпретація і презентація історії та сучасного стану української освіти та педагогічної думки. Місія музею реалізується у провідних завданнях його діяльності – зберігати, вивчати й пропагувати кращі надбання вітчизняної педагогічної думки. Ці завдання набувають сьогодні особливої значущості, адже надзвичайно актуальним є утвердження в громадській думці та суспільній практиці пріоритетності сфери освіти як обов'язкової умови національного розвитку і національної безпеки. Вищезазначені завдання, спрямовані насамперед на популяризацію спадщини видатних педагогів, музей реалізує комплексно у науково-дослідній, науково-фондовій та науково-експозиційній діяльності. Зауважимо, що популяризація

педагогічної науки в постіндустріальну добу є доволі непростою справою з огляду на бурхливий розвиток сучасних засобів комунікації, коли людина може знайти потрібну інформацію, не виходячи з дому. Хоча, слід відзначити, знайдена інформація не завжди є вичерпною і спирається на достовірні джерела. Музей же володіє справді безцінним скарбом – рідкісними педагогічними виданнями праць корифеїв української педагогіки, освітніх діячів, дитячих письменників. Саме на популяризацію цих унікальних видань спрямовано започатковану у 2015 році видавничу серію „Бібліофонд Педагогічного музею”, мета якої – оприлюднення результатів наукового опрацювання фондів музею у формі каталогів книжкових музейних колекцій. Перший випуск цієї серії присвячено українській рідкісній дитячій книзі, оскільки у фондовому зібранні Педагогічного музею України зберігається справді унікальна колекція творів художньої літератури для дітей, що вийшли у світ наприкінці XIX – початку XX ст.

Пропонований каталог-путівник ознайомлює користувача з колекцією „Українська дитяча книга 1885–1923 рр.”, яка є складовою наукового об’єкту „Колекція стародруків Педагогічного музею України” (рукописи, стародруки та рідкісні видання 1477–1923 рр.), що становить національне надбання [1]. У процесі підготовки цього видання укладачами враховано, що життя книжки в музеї суттєво відрізняється від бібліотечного. Як і інші музейні предмети, книга в музеї є й інструментом наукового опрацювання фондів, і експонатом, без якого не буває жодної експозиції, і об’єктом наукового вивчення, і засобом популяризації музейної культури.

Саме специфіка музейного побутування книжки і зумовила появу цього видання у форматі каталогу-путівника. Його мета і завдання – не простий бібліографічний перелік літератури, а й представлення фактологічних відомостей, які допомагають розкрити історію створення та подальшу долю конкретної книги. Ці відомості систематизовано в анотованих покажчиках „Автори, редактори, упорядники”, „Перекладачі”, „Художники”, „Видавці і друкарі”, „Культурно-освітні організації”, „Видавничі організації”, „Періодичні видання”, „Видавничі серії”. Окрім того, каталог-путівник містить такі покажчики: іменний, назв творів друку, друкарень, видавничих організацій і установ, видавців і видавництв, місць видань творів друку, екслібрисів, печаток, штампів, присвят, епіграфів та інших поміток.

Музейна колекція „Українська дитяча книга 1885–1923 рр.” нараховує 123 видання і структурно складається з таких груп: „Періодичні видання”, „Україномовні оригінальні видання”, „Україномовні перекладні видання”, „Видання російською мовою” та „Збірники”. В такій послідовності у каталозі-путівнику в хронологічному порядку розташовані бібліографічні описи видань, у межах певного року – у алфавітному порядку авторів і назв. Хронологічні межі колекції визначають найдавніше видання для дітей, наявне у фондах музею, – примірник журналу „Бібліотека для молодіжі” (1885) та видання 1923 р., коли розпочалася реєстрація друкованої продукції на державному рівні.

Усі книжки колекції опрацьовані *de visu*, що дало змогу застосувати повний бібліографічний опис, без скорочень, зі збереженням усіх відомостей, представлених на титульному аркуші та у змісті. Укладачами розкриті

псевдоніми та криптоніми, встановлені місце і рік видання книги, відсутні на титульному аркуші; повністю збережено особливості орфографії описуваних видань. Після кожного бібліографічного запису розміщено інвентарний номер книги. Подаємо приклад бібліографічного опису:

Мамін-Сибіряк Д. Упертий цап / Мамин-Сибіряк [переклав С. Титаренко] ; [малюнки Ів. Падалки]. – [Київ : Видавниче Т-во „Криниця”. Друкарня Т[овариств]ва „Криниця”, 1917]. – 23 с. ; мал. – Штампи: Детская Библиотека Д. Ю. Доброй. Лев. Прорезная, 5. Київська філія Н.-Д. Інституту педагогіки. Музей. Центральная Детская Библиотека; Прорезная 5. Центральная Детская Библиотека; ул. Короленко, 24. Київська Центральна Бібліотека для дітей та юнацтва; вул. Короленка, 24. УНДІП; Перевірено 1952 р. НДІП; Перевірено 1962 р. Перевірено 1981 р.

34969/2992Рк

В анотованих покажчиках щодо цього видання подано таку інформацію із зазначенням наприкінці номерів видань у каталозі, яких ця інформація стосується:

Мамін-Сибіряк Дмитро Наркисович (рос. Мамин-Сибиряк Дмитрий Наркисович, справжнє прізвище – Мамін; 1852–1912) – російський письменник, автор творів для дітей. – 86, 105, 106, 117, 121.

Титаренко Сергій Григорович (1889–1976) – український видавець, журналіст. Переклав з російської оповідання Д. Маміна-Сибіряка „Упертий цап” (1917). – 86, 90.

Падалка Іван Іванович (1897–1938) – український художник, педагог. Учень О. Сластіона. Ілюстратор книжки „Упертий цап” Д. Маміна-Сибіряка (1917), а також „Кобзаря” Т. Шевченка, „Енеїди” І. Котляревського та ін. – 86, 103.

„Криниця” – кооперативне видавниче товариство. Діяло в 1911–1920 рр. у Києві, потім увійшло до складу видавничої секції Вукоопспілки. Спочатку видавало переважно художню (твори С. Васильченка, М. Левицького, Н. Романович-Ткаченко та ін.), а пізніше й науково-популярну та навчальну літературу, а також ноти, листівки тощо. Випускало серії „Народна бібліотека”, „Театральна бібліотека”, „Шкільна бібліотека”, „Світова бібліотека”. Перевидало низку творів І. Карпенка-Карого, Г. Квітки-Основ'яненка, І. Котляревського, П. Куліша, Марка Вовчка, І. Нечуя-Левицького, І. Франка, Т. Шевченка, праці М. Драгоманова. У 1914 р. надрукувало „Кобзар” Т. Шевченка, в 1917–1918 рр. – 5-томне зібрання творів М. Коцюбинського. Публікувало книжки для дітей, українські переклади творів Г.-К. Андерсена, Дж. Лондона, М. Метерлінка, Г. де Мопассана, А. Франса. – 51, 59, 65, 86, 90.

Таким чином, інформація, подана у бібліографічному описі та в анотованих покажчиках, є значною допомогою науковому співробітнику музею у його роботі, адже дає змогу цікаво представити відвідувачу конкретне видання дитячої книги, поінформувати про всіх людей, причетних до його створення та виходу в світ, розповісти про долю книжки на основі вміщених у ній штампів і печаток і т.д.

Зважаючи на те, що дитяча книга – це досить складний синтез словесного мистецтва і графіки, у каталог-путівник введено спеціальний розділ „Альбом ілюстрацій”, що значно збагатило видання.

Другий випуск видавничої серії „Бібліофонд Педагогічного Музею” присвячено одному із цікавих, але малодосліджених, а отже, й рідко використовуваних джерел з історії освіти в Україні – „Циркуляру по Києвському учебному округу”. Цей журнал виходив у Києві щомісячно у 1859–1917 рр. Примірники „Циркуляру” містять цінні матеріали з історії школи й освіти і водночас багато в чому вони – жива сучасність, оскільки на їх сторінках висвітлювалися питання, актуальні й сьогодні. В „Циркулярі” публікувалися урядові постанови, що стосувалися відомства народної освіти, розпорядження міністерства народної освіти про нагороди, підвищення по службі, про навчальні програми, про правила для учнів, призначення пенсій тощо, розпорядження попечителя навчального округу. У неофіційній частині „Циркуляру” містилися методичні статті та статті про нові методи виховання (наприклад, про фізичне виховання, матеріали про літні інтернати для гімназистів тощо).

У фондах Педагогічного музею України зберігається 198 номерів цього періодичного видання за 1874–1917 рр. у складі колекції „Педагогічна україніка 1842–1923 рр.”, яка входить до наукового об’єкту „Колекція стародруків Педагогічного музею України” (рукописи, стародруки та рідкісні видання 1477–1923 рр.), що становить національне надбання. У результаті наукового опрацювання всіх наявних у музеї примірників видання укладено каталог-путівник „Циркуляри по Київському начальному округу у фондах Педагогічного музею України” (1874–1917 рр.) [5]. Мета і завдання каталог-путівника – не простий бібліографічний перелік наявних у фондах музею примірників „Циркуляру”, а й представлення фактологічних відомостей, які допомагають розкрити історію освіти зазначеного періоду. Таким чином, видання складається з двох частин:

– *каталогу* з переліком усіх примірників „Циркулярів”, що зберігаються в музеї. Бібліографічний запис складається з таких елементів: назва видання, місце видання, видавництво, рік, номер видання та інвентарний номер, під яким примірник журналу зберігається в музеї. У разі, коли номери об’єднано у підшивку, вони приймаються за одну облікову одиницю зберігання, і, відповідно, мають один інвентарний номер. Отже, у каталозі представлено всі 198 номерів „Циркулярів”, наявних у фондах музею (125 одиниць зберігання);

– *тематичного покажчика* документів, які публікувалися на сторінках „Циркуляру”. Ці документи систематизовано у розділи за темами: „Нормативно-правова база діяльності різних типів навчальних закладів”, „Зміст та методика навчання”, „Жіноча освіта”, „Університетська освіта” „Положення про іменні стипендії” та ін.

Всі „Циркуляри” опрацьовані *de visu*. Назви документів у кожному розділі тематичного покажчика подано мовою оригіналу зі збереженням тогочасного правопису та розміщено в хронологічному порядку із зазначенням номера і року видання „Циркуляру”, де документ було опубліковано.

З метою надання зацікавленому читачеві якнайширшого доступу до серії „Бібліофонд Педагогічного Музею” видання виходить у двох варіантах: друкованому та електронному, який розміщено на сайті Педагогічного музею України <http://ptm.in.ua/> у розділі „Публікації” Однак цим не обмежується

робота з популяризації підготовлених видань. Як правило, після виходу чергового видання відбувається його презентація у музеї. При цьому презентація спеціально вводиться в контекст більш значної події, стає органічною складовою масштабнішого заходу, своєрідним акцентом у його проведенні. Наприклад, презентацію каталогу-путівника „Колекція «Українська дитяча книга 1885–1923 рр.» Педагогічного музею України” проведено у червні 2015 р. у межах урочистого відкриття виставки „Книжок дитячих неубутні чари...”, концепція якої була створена на основі структури каталогу. Крім того, це видання було презентовано на Міжнародній науково-практичній конференції „Дослідження, збереження, відтворення та популяризація культурної спадщини” (м. Ужгород, 26–27.06.2015 р.) і на Третій науково-практичній конференції „Музейна педагогіка: проблеми, сьогодення, перспективи” (Київ, 29.09.2015 р.). Особливо приємно відзначити, що у вересні 2015 р. на IV Всеукраїнському музейному фестивалі „Музей і діти: дитячі програми, центри, музеї” у м. Дніпропетровську каталог-путівник став переможцем у конкурсі „Музейні видання. Каталоги дитячих колекцій”.

Варто підкреслити, що особливістю роботи над зазначеною видавничою серією є її підготовка науковцями музею у співпраці з провідними вченими у галузі історії педагогіки НАПН України (науковий консультант – Ольга Сухомлинська, доктор педагогічних наук, академік НАПН України).

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що видавнича діяльність Педагогічного музею України підпорядкована реалізації місії музею, її мета і завдання є не короткочасними, а такими, що стимулюють роботу всіх співробітників музею. Видавнича діяльність у структурі роботи музею посідає значне місце, працюючи на його імідж, роблячи вагомий внесок у збереження і популяризацію кращих надбань української педагогічної спадщини.

Список літератури

1. Колекція „Українська дитяча книга 1885–1923 рр.” Педагогічного музею України : каталог-путівник / НАПН України, Пед. музей України ; [уклад.: В. О. Гайдей, О. П. Міхно ; авт. передм. О. Я. Савченко ; наук. консультант О. В. Сухомлинська]. – Київ : ПМУ, 2015. – 144 с. ; іл. – (Серія „Бібліофонд Педагогічного музею” ; вип. 1).
2. *Котлер Н.* Музейний маркетинг і стратегія: формування місії, залучення публіки, збільшення доходів і ресурсів / Котлер Н., Котлер Ф., Котлер В. ; [пер. з англ. Т. Олійник, Т. Пирогова, С. Рябчук, Р. Свято]. – Київ : Стило, 2010. – 528 с.
3. *Маньковська Р.* Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку / Р. Маньковська // Краєзнавство. – 2013. – № 3. – С. 75–84.
4. *Рутинський М. Й.* Музеєзнавство : навч. посіб. / М. Й. Рутинський, О. В. Стецюк. – Київ : Знання, 2008. – 428 с.
5. Циркуляри по Київському навчальному округу у фондах Педагогічного музею України (1874–1917 рр.) : каталог-путівник / НАПН України, Пед. музей України ; [уклад.: В. О. Гайдей, О. П. Міхно ; наук. консультант О. В. Сухомлинська]. – Київ : ПМУ, 2016. – 166 с. ; іл. – (Серія „Бібліофонд Педагогічного Музею” ; вип. 2).

Міхно А. П.

Издательская серия „Библиофонд Педагогического музея” как способ популяризации книжных музейных коллекций

Освещена издательская деятельность Педагогического музея Украины путем анализа изданий с основанной в 2015 году издательской серии „Библиофонд Педагогического Музея”. Рассмотрены содержание, структура и методика создания каталогов-путеводителей

книжних музейних колекцій, а також приведено алгоритм презентації опублікованих видань. Стаття містить приклади бібліографічних описань, які враховують специфіку книжки або журналу як музейного предмета.

Ключеві слова: Педагогічний музей України, видавча діяльність, видавча серія, каталог-путеводитель.

Mikhno O. P.

Publishing series „Library stock of Pedagogical Museum” as a way of popularization books museum collections

The article covers publishing activity of Pedagogical Museum of Ukraine by analyzing the publications taken from the museum's publishing series „Library Stock of Pedagogical Museum”. The author examines the content, structure and methods of creating the catalog-guide of the museum's book's collection and provides the algorithm presentation of published editions. This article contains examples of bibliographic descriptions, tailored to a book or magazine as a museum object.

Keywords: Pedagogical Museum of Ukraine, publishing activity of the museum, publishing series, catalog-guidebook.

УДК 025.4.036-027.522:37

Зоріна Н. Є.

н. с. відділу наукового формування та опрацювання документних ресурсів

Коваленко С. Г.

н. с. відділу наукового формування та опрацювання документних ресурсів
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

**ЗВЕДЕНІ БАЗИ ДАНИХ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ВЗАЄМОДІЇ
ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ
НА ЗАСАДАХ КООПЕРУВАННЯ**

Висвітлено досвід взаємодії Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського з провідними освітянськими бібліотеками зі створення галузевих зведених баз даних дисертацій і збірників наукових праць, а також значення такої співпраці для формування високоякісного інформаційного ресурсу сучасної наукової бібліотеки. Розглянуто особливості, основні проблеми та перспективи організації зведених баз даних на основі кооперації.

Ключові слова: електронний каталог, зведені каталоги, зведені бази даних, дисертації, збірники наукових праць, Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського, освітянські бібліотеки, співпраця, кооперація, інтегрований галузевий інформаційний ресурс, ІГР.

Постановка проблеми. У період кардинальних соціальних й економічних змін, що відбуваються в українському суспільстві, відчутно зростає роль педагогічної науки, яка визначає мету, зміст, форми й методи виховання та підготовки молодого покоління до життя й праці, впливає на розвиток і вдосконалення національної освіти. Сучасна наукова педагогічна бібліотека, однією з основних функцій якої є забезпечення якісної інформаційної підтримки науковців, викладачів вищих навчальних закладів, шкільних учителів, здобувачів наукових ступенів, студентів, надання їм максимально можливого обсягу опублікованої наукової інформації в